

18. sastanak, Podgorica, 16. april 2024.

ZAJEDNIČKA DEKLARACIJA

Zajednički konsultativni odbor civilnog društva EU-a i Crne Gore (ZKO) jedno je od tijela osnovanih u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zaključenog između Evropske unije i Crne Gore. Omogava organizacijama civilnog društva obje strane da prate napredak Crne Gore prema članstvu u Evropskoj uniji i usvoje preporuke upućene Vladi Crne Gore i institucijama EU.

ZKO se sastoji od dvanaest članova, od kojih šest sa svake strane predstavlja Evropski ekonomski i socijalni odbor (EESC) i crnogorsko civilno društvo, kao i dva posmatrača. U tekućem mandatu (2023 –2025.) kopredsjedavaju Decebal Stefanita Padure, član EESC (Grupa poslodavaca, Rumunija i potpredsjednik BUSINESSROMÂNIA) i dr Gordana Đurović, predsjednica Crnogorske panevropske unije.

Sastanak je održan u Podgorici, sa predstavnicima Vlade Crne Gore, Delegacije EU u Crnoj Gori i predstavnicima aktivnih organizacija civilnog društva. ZKO je raspravljao o trenutnom stanju odnosa EU i Crne Gore te o pregovorima o pristupanju s EU, posebno o ispunjvanju privremenih mjerila vladavine prava u klasteru 1. Osnove procesa pregovora, o Klasteru 4. Zelena agenda i odživa povezanost, Novog instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, kao i o stanju civilnog društva u Crnoj Gori.

1. Trenutno stanje odnosa EU i Crne Gore i proces pristupanja

1.1 Zajednički konsultativni odbor (ZKO) ističe da je većina preporuka iz zajedničkih deklaracija usvojenih na posljednjim sastancima ZKO održanim u Podgorici u martu 2023. i Briselu u decembru 2023. godine i dalje na snazi i poziva crnogorske vlasti da ih uzmu u obzir i implementiraju. Još jednom se ističe da su visoke političke tenzije i polarizacija, neuspjeh u izgradnji konsenzusa o pitanjima od nacionalnog interesa i nedostatak međustranačkog dijaloga odložili napredak u reformama vezanim za EU u Crnoj Gori u prošlosti. Članovi ZKO prepoznaju pozitivan trend u posljednje vrijeme u pogledu inkluzivnosti i političkog dijaloga i iskreno se nadaju da će politička zrelost i institucionalna stabilnost prevladati u narednom periodu¹. Ambiciozna ideja da Crna Gora postane 28. država članica EU do 2028. godine trebalo bi da bude više od samog slogana: crnogorske vlasti i svi politički akteri treba da je ispune.

¹ Među građanima Crne Gore raste, ali i dalje oprezan optimizam da zemlja ide u dobrom pravcu i da se situacija stabilizuje, na šta ukazuju ključni [nalazi Pulsa CG](#) predstavljani u februaru 2024. godine, u izdanju Centra za građansko obrazovanje (CGO) i Institut DAMAR.

1.2 ZKO je pozdravio održavanje Međuvladine konferencije EU i Crne Gore (MVK) 29. januara 2024. godine², koja je pružila političko usmjeravanje za budući rad i sljedeće praktične korake u pregovorima o pristupanju EU. ZKO je zadovoljan što je MVK prepoznala pozitivne znake kao što su nedavna imenovanja u pravosuđu koja su bila dugo odlagana. Naglašena je i potreba za sveobuhvatnim reformama u pravosudnom sistemu, borbi protiv korupcije, slobodi medija i reformi javne uprave. Članovi ZKO još jednom pozivaju sve aktere da ubrzaju svoj rad i što skorije sprovedu ove reforme. U tom smislu, ključna je implementacija privremenih mjerila navedenih u poglavljima o vladavini prava 23 i 24 i zatvaranje drugih poglavlja koje će uslijediti.

1.3 ZKO pozdravlja zaključke samita EU-Zapadni Balkan održanog 13. decembra 2023. godine³, na kom je ponovo potvrđena puna i nedvosmislena posvećenost perspektivi članstva Zapadnog Balkana u EU. U tom kontekstu, članovi ZKO još jednom čestitaju Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru (EESC) što je prvo tijelo EU koje je od 2024. godine u svoje aktivnosti uključilo, u savjetodavnom svojstvu, predstavnike organizovanog civilnog društva iz zemalja kandidata za članstvo u EU⁴.

1.4 ZKO još jednom ohrabruje crnogorske vlasti da preduzmu sveobuhvatnu reformu izbornog pravnog okvira, u skladu sa dugogodišnjim preporukama relevantnih međunarodnih organizacija, i sprovedu mapu puta za funkcionisanje demokratskih institucija i suštinsku reformu za jačanje i modernizaciju javnu upravu.

1.5 Članovi ZKO pozivaju crnogorske vlasti da konačno usvoje novi set medijskih zakona, odnosno zakon o medijima, zakon o javnim medijima i zakon o audio-vizuelnim medijskim uslugama. Takođe ih pozivaju da osiguraju efikasniji odgovor na prijetnje, nasilje, ograničavanje pristupa informacijama i pritiske na novinare i efikasno rješavaju neriješene preporuke ad hoc komisije za praćenje nasilja nad medijima, posebno u vezi sa važnim starim slučajevima. ZKO takođe poziva medijsku zajednicu da izveštava objektivno i uravnoteženo, u skladu sa opšteprihvaćenim etičkim standardima novinarstva.

1.6 Članovi ZKO izražavaju zadovoljstvo što je Crna Gora napredovala na nekim nedavno objavljenim relevantnim rang-listama kao što su Freedom House-ov izvještaj Freedom in the World 2024 i Transparency International-ov Indeks percepcije korupcije (CPI) za 2023. godinu. Međutim, ističu da je, kako je jasno navedeno u ovim izvještajima, korupcija u politici i pravosuđu, nemeritorno zapošljavanje i nasilje nad novinarima i dalje ostaju problem za državu.

Novi instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan

1.7 ZKO čestita crnogorskim vlastima na ratifikaciji svih sporazuma u okviru Zajedničkog regionalnog tržišta (CRM) i poziva na njihovo brzo sprovođenje. Takođe se raduje sljedećoj fazi stvaranja, dovršetka i sprovođenja CRM 2025-2028, jer će napredak prema CRM-u biti dobar lakmus test za sposobnost ekonomija Zapadnog Balkana da prihvate pravnu tekovinu jedinstvenog tržišta.

1.8 ZKO još jednom ohrabruje Vladu Crne Gore da, u konsultaciji sa Komisijom, socijalnim partnerima, organizacijama civilnog društva (OCD) i svim ostalim relevantnim zainteresovanim

2 [EU-Montenegro Intergovernmental Conference - January 2024 \(europa.eu\).](#)

3 [Enlargement Candidate Members' Initiative | EESC \(europa.eu\).](#)

4 [Enlargement Candidate Members' Initiative | EESC \(europa.eu\).](#)

stranama, osmisli sveobuhvatnu agendu reformi u skladu sa Novim planom rasta za Zapadni Balkan, Instrumentom za reformu i rast za Zapadni Balkan (RGFWB) i svim ostalim relevantnim programima i političkim dokumentima.

1.9 ZKO podsjeća na zajedničku obavezu da se pojačaju naponi kako bi se poboljšala integracija Zapadnog Balkana u unutrašnje tržište EU. Poziva Vladu Crne Gore da usko saraduje sa Savjetom za regionalnu saradnju (RCC), Centralnoevropskim sporazumom o slobodnoj trgovini (CEFTA) i Komorskim investicionim forumom Zapadnog Balkana (WB6 CIF) u pripremi ambicioznog nasljednika aktuelnog akcionog plana CRM-a prije nego što isti istekne u 2024. godini.

1.10 Na osnovu iskustva sa implementacijom Instrumenta za oporavak i otpornost (RRF) u državama članicama EU, ZKO preporučuje uspostavljanje nacionalnih odbora za praćenje kako bi se poboljšala implementacija, koordinacija i monitoring Plana. Takvi odbori treba da uključe socijalne partnere, kao i specijalizovane organizacije civilnog društva (OCD)⁵.

1.11 Članovi ZKO naglašavaju potrebu za usklađivanjem mehanizama Instrumenta reformi i rasta za Zapadni Balkan (RGFWB) sa principima i pravilima upravljanja kohezionom politiku EU, promovišući teritorijalni i socijalni razvoj kako bi se pripremile institucije Zapadnog Balkana za trenutak kada će imati pun pristup sredstvima kohezivne politike. Takođe ističu važnost usklađivanja podrške zemljama kandidatima sa finansijskim instrumentima država članica za neometan prelazak u članstvo.

Ekonomska i socijalna situacija u Crnoj Gori

1.12 ZKO je zadovoljan što je ekonomija Crne Gore u 2023. godini zabilježila rast od procijenjenih 6% u realnom iznosu, podstaknutog privatnom potrošnjom, investicijama i snažnom turističkom sezonom, te da je dobar fiskalni učinak pomogao u smanjenju opšteg duga Vlade. Turizam u Crnoj Gori, koji čini više od 40% ukupnog izvoza roba i usluga, zabilježio je porast od 11% u 2023. godini u poređenju sa predpandemijskim ciframa iz 2019. godine, a inflacija je stabilizovana na oko 4% u prosjeku. Međutim, članovi ZKO izražavaju zabrinutost zbog rizika za budžet u narednim godinama i neizvjesnosti u pogledu mehanizama finansiranja tekućih velikih projekata izgradnje autoputeva.

1.13 Članovi ZKO prepoznaju rast neto plata i penzija i pad stope nezaposlenosti na rekordno nizak nivo kao pozitivne pomake i pozivaju crnogorske vlasti da preduzmu neophodne mjere kako bi ovi trendovi ostali održivi i kako bi se promovisao rast plata u svim sektorima. Međutim, strukturni problemi i dalje postoje na tržištu rada, uključujući značajne regionalne razlike, rodne razlike i visoku nezaposlenost mladih i dugoročnu nezaposlenost, uključujući posebno veliki broj nezaposlenih osoba sa invaliditetom, posebno žena sa invaliditetom, koje čine više od 59% nezaposlenih u ovoj kategoriji.

1.14 ZKO izražava zabrinutost zbog rezultata Programa za međunarodnu procjenu učenika (PISA) za 2022. godinu⁶, koji pokazuju da su učenici u Crnoj Gori ostvarili rezultate ispod prosjeka OECD-a u matematici, čitanju i prirodnim naukama (54., 56. i 62. mjesto od 81 učesnika) i da su prosječni rezultati za 2022. godinu značajno pali u odnosu na 2018. u sve tri oblasti. Poziva crnogorske vlasti da posebnu pažnju posvete obrazovnom sistemu i svim akterima, uključujući nastavnike, učenike, roditelje i

⁵ [New growth plan and Reform and Growth Facility for the Western Balkans | EESC \(europa.eu\)](#)

⁶ [Montenegro | Factsheets | OECD PISA 2022 results.](#)

cjelokupni obrazovni sistem, da implementiraju neophodne reforme kako bi ga modernizovali i pripremili mlade ljude i državu za budućnost.

2.Klaster 4: Zelena agenda i održiva povezanost, sa fokusom na politike u oblasti zaštite životne sredine, klimatske promjene, energetiku i saobraćaj

Zelena agenda za Zapadni Blakan

2.1 ZKO ističe da je napredak u ispunjavanju obaveza Zelene agende za Zapadni Balkan bio spor i da je vrlo ograničena implementacija takođe posljedica nedostatka jasnih vremenskih okvira i smjernica u akcionom planu za njegovu implementaciju. Očekuje da crnogorska vlada što prije, a u okviru Reformskog programa Crne Gore 2024-27, usvoji jasan plan u oblasti energetske i zelene tranzicije.

2.2 Članovi ZKO čvrsto vjeruju da, s obzirom na značajna ulaganja i potrebna regulatorna prilagođavanja, socijalni partneri i organizacije civilnog društva imaju posebno važnu ulogu u prelasku na zelenije i održivije društvo.

Životna sredina i klimatske promjene

2.3 ZKO pozdravlja usvajanje novog Zakona o upravljanju otpadom u Skupštini Crne Gore u kojem je akcenat stavljen na cirkularnu ekonomiju. Poziva Vladu Crne Gore da usvoji državni plan upravljanja otpadom za period do 2028. godine.

2.4 Tri decenije nakon što je Crna Gora postala prva zemlja u svijetu koja se proglasila 'ekološkom državom' ustavnim odredbom, ZKO poziva crnogorske vlasti da djeluju na ovom ambicioznom cilju i ubrzaju svoju zelenu tranziciju, što će zauzvrat donijeti izgleda za razvoj zemlje. Poziva Vladu Crne Gore da bez odlaganja usvoji Nacionalni energetske i klimatski plan (NECP) za postizanje dekarbonizacije do 2050. godine, kao i Nacionalnu energetske politiku do 2040. godine, u skladu sa Zakonom o energetici.

2.5 ZKO ukazuje na nalaze Izvještaja Komisije o Crnoj Gori za 2023. godinu, koji pokazuje vrlo ograničen napredak u pogledu životne sredine i klimatskih promjena u usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU i u njegovoj implementaciji i sprovođenju. To se posebno odnosi na oblasti kvaliteta vode i vazduha, zaštite prirode, upravljanja otpadom, industrijskog zagađenja i klimatskih promjena. ZKO izražava zabrinutost zbog široke devastacije i privatizacije javnih dobara kao što su more, rijeke, jezera i nacionalni parkovi. Stoga poziva crnogorsku vladu da pokrene sveobuhvatne kontrolne mehanizme za zaštitu ovih resursa od dalje devastacije.

2.6 ZKO poziva crnogorske vlasti da iskoriste puni potencijal organizovanog civilnog društva i medija u edukaciji građana i lokalnih vlasti o odvajanju otpada i reciklaži, kao i o potrebi zaustavljanja ilegalnog odlaganja otpada.

2.7 Članovi ZKO naglašavaju da je potrebno povećati otpornost Crne Gore na klimatske promjene smanjenjem štetnih praksi, sprečavanjem zagađenja i degradacije rijeka, jezera i mora kao i implementacijom stroge politike za zaštitu biodiverziteta. Pozivaju vladu Crne Gore da stvori koherentnu mrežu dobro upravljanih zaštićenih područja, u skladu sa Strategijom EU za biodiverzitet za 2030. i Natura 2000.

Energetika i transport

2.8 Vlada Crne Gore treba da u potpunosti implementira pravila koja proizilaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici i Ugovora o Transportnoj zajednici. Članovi ZKO pozivaju na postizanje održivog balansa između ekonomskih i ekoloških interesa, umjesto prioritizacije jednog od ta dva, te na bolju procjenu socijalnog i ekonomskog uticaja dekarbonizacije sa ciljem pravedne tranzicije.

2.9 ZKO izražava zabrinutost zbog procjene Komisije da termoelektrana Pljevlja mora biti trajno zatvorena, jer ni nakon skupe rekonstrukcije, koja je u toku, neće ispuniti standarde EU o emisijama. Poziva crnogorske vlasti da planiraju pravednu tranziciju u regionu, u bliskoj saradnji sa socijalnim partnerima, obezbjeđujući ekonomske alternative zajednicama koje će biti najviše pogođene. Članovi ZSO ističu da građani opština poput Pljevalja, koje su jako pogođene zagađenjem vazduha od lokalne industrije, saobraćaja, eksploatacije uglja i ložišta na ugalj, imaju pravo na zdravu životnu sredinu.

2.10 Što se tiče obnovljive energije, ZKO izražava zadovoljstvo što je ambiciozni novi cilj Crne Gore za bruto finalnu potrošnju energije iz obnovljivih izvora sada 50%, i što su veliki projekti obnovljive energije u pripremi. Naglašava potrebu da se poštuju najviši standardi EU prilikom implementacije ovih projekata i ulogu OCD kao nadzornih organa u ovom procesu. ZKO podsjeća crnogorske vlasti da je neophodno da se svi novi projekti obnovljive energije razvijaju u skladu sa pravnom tekovinom EU o koncesijama i u skladu sa najboljim praksama zemalja članica EU u ovoj oblasti, sa ciljem zaštite javnog interesa i sprječavanja korupcije.

2.11 U oblasti saobraćaja, članovi ZSO pozivaju crnogorsku vladu da razvije i implementira planove održive urbane mobilnosti koji poštuju ekološke i društvene standarde i da smanje fatalne i ozbiljne saobraćajne nesreće. Takođe pozivaju na rekonstrukciju željezničke infrastrukture Crne Gore, u bliskoj saradnji sa socijalnim partnerima, kako bi se suštinski poboljšala njena efikasnost i dostupnost za osobe sa invaliditetom, i kako bi stvorili okruženje koje će omogućiti prelazak na željeznički i integrisani transport sa drumskog saobraćaja.

Administrativni kapaciteti i finansiranje

2.12 JCC naglašava da EU treba da unaprijedi svoju podršku Crnoj Gori uspostavljanjem snažnijeg mehanizma finansiranja zasnovanog na upravljanju na više nivoa i obezbjeđivanjem čvrstog investicionog okvira. EU i Vlada Crne Gore treba da obezbijede dovoljnu finansijsku i administrativnu podršku privatnom sektoru u zemlji, ohrabrujući ih da ostvare održiv napredak ka plavoj i zelenoj/cirkularnoj ekonomiji.

2.13 Sveukupno, i u skladu sa preporukama sa našeg prethodnog sastanka posvećenog reformi javne uprave, ZKO naglašava da Crna Gora i dalje mora hitno da se pozabavi nedostatkom dovoljnih administrativnih kapaciteta na centralnom i lokalnom nivou i u inspekcijским organima (koji još uvijek nisu institucionalno i administrativno pripremljeni, posebno s obzirom na predstojeću turističku sezonu), nedovoljnom međuinstitucionalnom koordinacijom, i nedostatkom održivog finansijskog okvira. Ovo se odnosi na administrativne kapacitete na svim nivoima, kako bi se uspješno apsorbovala sredstva i implementirali svi relevantni projekti na transparentan i odgovoran način.

2.14 ZKO poziva crnogorsku vladu da ubrza digitalnu transformaciju javne uprave i da osigura punu funkcionalnost e-uprave koja bi građanima i preduzećima pružila širok spektar online administrativnih usluga.

3. Pregled stanja civilnog društva i socijalnog dijaloga u Crnoj Gori

3.1 Članovi ZKO ponovo pozivaju Vladu da učini sve što je u njenoj moći da uspostavi i da značajnu ulogu Savjetu za saradnju između vladinih institucija i NVO ili alternativnoj strukturi dijaloga za praćenje implementacije Zakona o NVO i Strategije za saradnju sa NVO.

3.2 ZKO poziva crnogorsku vladu da omogući istinski socijalni dijalog na svim nivoima i da značajnu ulogu dodijeli Socijalnom savjetu. Socijalni partneri treba redovno da budu informisani i istinski uključeni u debatu o reformama, posebno kada je riječ o penzijskom osiguranju, tržištu rada i smanjenju neformalne ekonomije, koja čini oko 30% ekonomije zemlje. ZKO poziva crnogorske vlasti i sve političke aktere da poštuju sporazume između socijalnih partnera i da ne dovode u pitanje te sporazume zarad specifičnih političkih interesa.

3.3 Članovi ZKO ističu da su sindikalne slobode i prava važan element demokratskog društva i pozivaju sve zainteresovane strane da ih poštuju.

3.4 Članovi ZKO ponavljaju da Vlada Crne Gore treba da ojača kapacitete ministarstava za strateško planiranje, praćenje i evaluaciju podrške koja se pruža OCD. Izražavaju žaljenje što nisu sva ministarstva sprovela adekvatne ili bilo kakve javne konsultacije o nacrtima zakona i što se značajan broj zakona i dalje usvaja bez prethodne konsultacije sa civilnim društvom, ili bez prihvatanja i implementacije predloga od strane NVO i bez davanja validnih razloga za neprihvatanje. ZKO takođe ističe da postojeću uredbu o izboru predstavnika OCD u državnim organima treba revidirati kako bi se obezbjedilo da se kandidati biraju uglavnom na osnovu njihove kompetencije i kredibiliteta.

3.5 ZKO izražava zabrinutost zbog trenutnih odredbi Nacrta zakona o sprečavanju korupcije i ponovo poziva crnogorske vlasti da brzo revidiraju postojeći zakonodavni okvir, uključujući i Zakon o sprečavanju korupcije, i uvedu odredbu kojom se izuzimaju predstavnici socijalnih partnera i OCD koji su članovi radnih grupa i drugih tijela, kao i organa upravljanja, da se ne tretiraju kao javni funkcioneri samo zato što ih je formalno imenovala Vlada.

3.6 ZKO izražava žaljenje što zakoni koji su važni za civilno društvo, kao što su revidirani okvir koji omogućava slobodan pristup informacijama bez nepotrebnih ograničenja, novi zakon o volontiranju i poseban zakon o zaštiti uzbunjivača, još uvijek nisu usvojeni, i ohrabruje crnogorske vlasti da ih usvoje kao prioritet.

3.7 Članovi ZKO traže od crnogorskih vlasti da se sistemski bore protiv nasilja nad ženama, među i nad djecom i drugim ranjivim kategorijama građana. Podsjećaju ih i na ključnu ulogu OCD u pružanju socijalnih usluga građanima i stoga traže njihovo adekvatno finansiranje. ZKO ističe da je za sistematsku i adekvatnu borbu protiv nasilja potrebna podjednako adekvatna prevencija i procesuiranje ovih slučajeva.

3.8 ZKO pozdravlja ponovno uspostavljanje Uprave za zaštitu od diskriminacije i ravnopravnosti osoba sa invaliditetom i osnivanje Savjeta za prava osoba sa invaliditetom. Poziva crnogorske vlasti da od

najranije faze planiranja smisleno uključe OCD koje predstavljaju osobe sa invaliditetom u procese donošenja odluka, što trenutno nije praksa.

3.9 ZKO poziva medijska regulatorna tijela i sve zainteresovane strane da promovišu i podrže inicijative koje zagovaraju uravnoteženo i nepristrasno izvještavanje, slobodno od političke polarizacije, i istraživačko novinarstvo. Poziva RTCG da poštuje sudsku odluku u vezi sa izborom svog generalnog direktora.

3.10 ZKO pozdravlja nedavno ponovno uspostavljenu pregovaračku strukturu i poziva na značajno uključivanje socijalnih partnera i NVO u njen rad. Žali zbog zatvaranja vladinih sjednica za javnost, jer to može negativno uticati na medije, NVO i druge subjekte zainteresovane za praćenje rada izvršne vlasti, posebno u vezi sa takozvanim usmenim informacijama o implementaciji aktivnosti u procesu pridruživanja Crne Gore EU.

* * *

Ova je zajednička izjava donesena konsenzusom.

ZKO nalaže svojim kopredsjedavajućim da ovu zajedničku deklaraciju prosljede Savjetu za stabilizaciju i pridruživanje EU i Crne Gore, Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU i Crne Gore (POSP), Evropskoj službi za vanjske poslove (EEAS), Evropskoj komisiji i Vladi Crne Gore.

Sljedeći sastanak ZKO će se održati u drugoj polovini 2024. u Briselu. Procjena povoljnog okruženja za civilno društvo i socijalni dijalog je na dnevnom redu narednog sastanka ZKO.
